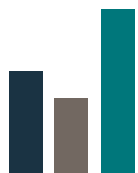

Årsrapport

2017

NØKKELTALL

	2017	2016	2015	2014	2013
Nøkkeltall fra driftsregnskapet:					
Premieinntekter	118 529	122 149	118 166	127 905	105 082
Utbetalte pensjoner	64 318	60 501	59 607	55 240	52 679
Forsikringstekniske avsetninger	89 248	84 243	72 743	73 653	82 466
Driftskostnader	7 777	7 274	6 504	7 522	8 357
Årsresultat	998	11 294	10 264	10 719	2 639
Renteresultat	64 021	40 076	3 104	35 560	13 656
Risikoresultat	-12 855	765	59 012	25 147	-7 744
Disponert til/fra tilleggsavsetninger	20 000	0	3 104	991	0
Disponert til/fra RUF	-11 250	0	4 000	8 000	0
Nøkkeltall fra balansen:					
Egenkapital	154 125	141 877	130 584	124 320	121 601
Premiereserve	1 621 837	1 532 589	1 448 346	1 368 708	1 252 486
Tilleggsavsetninger	34 895	14 895	14 895	11 791	10 800
Kursreguleringsfond	325 082	269 967	232 592	186 456	150 302
Premiefond	44 098	40 972	5 059	20 706	3 473
Risikoutjevningfond	750	12 000	12 000	8 000	0
Forvaltningskapital	2 186 246	2 016 892	1 846 183	1 723 051	1 541 422
Forholdstall:					
Driftskostnader i % av forvaltningskapital	0,36 %	0,36 %	0,35 %	0,44 %	0,54 %
Avkastning:					
Bokført avkastning	6,27 %	4,76 %	2,79 %	5,81 %	4,41 %
Verdijustert avkastning	8,21 %	6,27 %	5,39 %	7,78 %	9,96 %
Solvensmarginalkapital	171 948	155 325	144 032	137 720	127 001
Solvensmarginalkapital i %	261 %	255 %	254 %	263 %	267 %
Bufferkapitalutnyttelse:					
Stresstest I	92 %	96 %	102 %	215 %	I/T
Stresstest II	47 %	50 %	57 %	58 %	I/T
Pensjonister:					
Alderspensjon	960	891	872	778	662
Ektefellepensjon	146	146	142	135	128
Barnpensjon	6	6	7	8	8
Uførepensjon	368	356	341	364	336
Sum pensjonister	1 480	1 399	1 362	1 285	1 134
Medlemmer:					
Aktive medlemmer	2190	2 130	2 093	2 092	2 156
Oppsatte medlemmer	2815	2 642	2 451	2 267	1 992
Aktive/oppsatte i alt	5005	4 772	4 544	4 359	4 148

innhold

Nøkkeltall	2
Virksomheten	4
Styret	4
Administrasjon	5
Kapitalforvaltning	5
Utlån	8
Finansiell risikostyring og soliditet	8
Utlån	9
Medlemsbestand	9
Premieinntekter	10
Forsikringsteknisk oppgjør	10
Internkontroll	10
Framtidsutsikter	11

Resultatregnskap	12
Balanseregnskap	13
Årsberetning	14
Noter	15
Aktuarberetning	31
Revisjonsberetning	33

ÅRSBERETNING 2017

Halden kommunale pensjonskasse (HKP) ble opprettet i 1920 av Halden kommune. Pensjonskassen driver sin virksomhet i lokaler i Kongens Brygge 3 i Halden (Tollboden).

Pensjonskassen er en selvstendig juridisk enhet med egen regnskapsføring. Virksomheten er forankret i det samme lov- og forskriftsverk som gjelder for finans- og forsikringsbransjen for øvrig. Styret er pensjonskassens øverste organ. Pensjonskassens midler holdes atskilt fra kommunens midler, og pensjonskassens formue eller inntekt kan ikke disponeres av forsikringstakerne.

Pensjonskassens formål er å yte pensjoner til medlemmer og andre pensjonsberettigede i henhold til bestemmelsene i hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Målsetningen er at medlemsforetakene og deres arbeidstakere og pensjonister skal oppleve Halden kommunale pensjonskasse som den beste leverandøren av offentlig tjenestepensjon. Dette oppnås gjennom god kapitalforvaltning, lokal tilstedeværelse, god medlemservice og effektiv administrasjon. Pensjonsforpliktelsene skal finansieres på en slik måte at arbeidsgivers tilskudd til pensjonsordningen over tid blir lavest mulig.

Innledning

Halden kommunale pensjonskasse har lagt bak seg et aktivt år med gode resultater.

HKP har gjennom mange år bygget opp og gradvis styrket soliditeten i pensjonskassen. Soliditeten har vært viktig for at pensjonskassen har kunnet investere som den har gjort og for de resultatene den nå leverer. Halden kommunale pensjonskasse prioriterer langsiktig verdiskaping og forutsigbarhet. Det har gjort at man i et krevende marked med lave renter har kunnet ta risiko i investeringene i forvissning om at bufferkapitalen gjør at HKP står sterkere enn noensinne i forhold til å tåle markedssvingningene. Det er derfor Halden kommunale pensjonskasse også for 2017 kan levere et svært konkurransedyktig overskudd til medlemsforetakene.

Avkastningen på medlemsforetakenes midler ble 8,21 %. God avkastning i aksjemarkedet og eiendom bidro mest til overskuddet i 2017. Med så god avkastning er HKP i stand til å gi medlemsforetakene 43,3 millioner kroner til premiefond, samtidig som pensjonskassens soliditet økes ytterligere.

35% av forsikringspremien for 2017 ble dekket av tidligere års overskudd. Det medførte en premiesats for medlemsforetakene på rekordlave 9,7 %.

Pensjonskassen forvaltet ved årsskiftet 2,2 milliarder kroner. I 2017 har det vært fokusert mye på valget av aktiv forvaltning framfor passiv. Pensjonskassens ledelse er trygge på at det ikke er tilfeldigheter, men følgene av en bevisst, aktiv forvaltningsstrategi som har lagt grunnlaget for pensjonskassens gode finansielle resultater gjennom en årrekke.

HKP kjøpte høsten 2017 litt over 90 % av aksjene i Svinesund Transportsenter AS, og har med det øket tilstedeværelsen i forhold til verdiskapningen lokalt i Haldensamfunnet.

Styret

Pensjonskassen ledes av et styre på fem medlemmer med personlige varamedlemmer. Tre medlemmer er oppnevnt av kommunestyret, hvorav en er uavhengig av pensjonsordningen, og to medlemmer er valgt blant pensjonskassens medlemmer (utpekt av arbeidstakerorganisasjonene i henhold til hovedavtalen i kommunal sektor).

Styrets sammensetning ved utgangen av 2017 var slik:

1. Otto Gøperød (leder)
2. Elin Cathrine Hagen (nestleder)
3. Paul Kristiansen
4. Sara Bruvoll
5. Espen Sørås

Personlige vararepresentanter for medlemmene er:

1. Toini Johannessen
2. Tove Eriksen
3. Stein Cato Røsnæs
4. Sverre Johan Stang
5. Anette Kvitnes Kjølerbakken

Styret i Halden kommunale pensjonskasse oppnevnes og velges for en periode tilsvarende en kommunestyreperiode. Det sittende styret ble oppnevnt/valgt høsten 2015 og sitter til høsten 2019. Marthe Lie ble oppnevnt som styremedlem høsten 2015. Hun ønsket å fratre etter to år, og ble erstattet av Sara Bruvoll fra oktober 2017.

Styret har et selvstendig ansvar for å lede pensjonskassens virksomhet, og skal påse at pensjonskassens og medlemmenes interesser blir ivaretatt på en forsvarlig måte. I løpet av 2017 ble det avholdt 7 styremøter og behandlet 41 saker.

Følgende kommunale og tilknyttede virksomheter har sin tjenstepensjonsordning i HKP:

- Halden kommune
- Kirkelig Fellesråd i Halden
- Frivillighetsentralen i Halden
- Halden kommunale pensjonskasse

Pensjonskassen står under tilsyn av, og har konsesjon fra Finanstilsynet.

Administrasjon

Administrasjonen besto i 2017 av tre årverk:

- Adm.leder Eivind Borring Hansen
- Rådgiver Tove Tafjord
- Rådgiver Per Erik Koren.

Alle ansatte har pensjonsordning gjennom pensjonskassen. Arbeidsmiljøet i pensjonskassen er godt og virksomheten forurenser det ytre miljø i ubetydelig grad.

Pensjonskassens revisor er statsautorisert revisor Jørn Løken fra BDO AS.

Pensjonskassens ansvarshavende aktuar er aktuar Pål Lillevold fra Aktuarfirmaet Lillevold & Partners AS.

Pensjonskassen har driftsavtaler med:	
Grieg Investor AS	Investeringsrådgivning, rapportering og uavhengig kontroll av forvaltningen
Lindorff AS	Forvaltning og depot av utlån til medlemmer
Lege Terje Vigen	Rådgivende lege i saker om brutto uførepensjon
Gabler AS	Programvaren Kompas – fagsystem for behandling av medlemsdata og beregning av pensjonsytelser
Newsec Basale AS	Forvaltning av fast eiendom
Amstrat AS	Forvaltning av fast eiendom

Halden kommunale pensjonskasse er omfattet av avtale om overføring av pensjonsrettigheter mellom offentlige pensjonsordninger, Overføringsavtalen. Dette sikrer arbeidstakere med opptjening i flere offentlige pensjonsordninger pensjonsytelser som om de hadde all opptjening i en pensjonsordning.

HKP er også medlem i Pensjonskasseforeningen, en interesseorganisasjon for private og offentlige pensjonskasser. Foreningen er høringsinstans for endringsforslag innenfor finans og pensjon, og tilbyr kurs, samlinger og veiledning overfor sine medlemmer. Daglig leder i HKP er leder av styret i Pensjonskasseforeningen.

HKP er også eier av underliggende datterselskap gjennom det heleide datterselskapet HKP Eiendom Holding AS. Virksomheten i selskapet er knyttet til investering i og utleie av eiendom. Det er satt opp konsernregnskap for HKP og HKP Eiendom Holding AS, med et overskudd på 1,8 millioner kroner etter skattekostnader.

Kapitalforvaltning

Formålet med kapitalforvaltningen er å oppnå lavest mulig pensjonskostnad for medlemsforetakene over tid. Dette oppnås gjennom en forvaltning som gir høyest mulig avkastning på kort og lang sikt, hensyntatt avkastningsgaranti og risiko for at pensjonskassen kan havne i en situasjon hvor den ikke tilfredsstiller lovpålagte solvens- og kapitaldekningskrav.

Styret har utarbeidet strategi og retningslinjer for kapitalforvaltningen. Strategien blir revurdert minst en gang i året, sist i juni 2017.

Ansvarsfordelingen i kapitalforvaltningen er som følger:

- Styret beslutter kapitalforvaltningsstrategi
- Administrasjonen utøver strategien
- Ekstern uavhengig rådgiver bistår med råd i utøvelsen av forvaltningen og rapporterer tilbake til styret og administrasjonen

Pensjonskassen oppnådde i 2017 en verdijustert avkastning på 8,21 % og en bokført avkastning på 6,15 % i kollektivporteføljen. Egenkapitalen oppnådde en avkastning på 3,90 %.

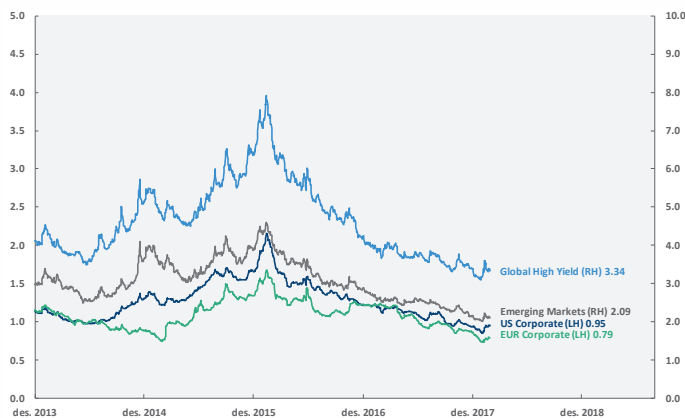
Aksjer utviklet seg positivt også i 2017, og gjennom avsetninger til kursreguleringsfond økte pensjonskassen sin solide risikobærende evne ytterligere. Kursreguleringsfondet økte fra 270 millioner kroner til 325,1 millioner kroner.

Når det gjelder globale aksjefond, har HKP en kontinuerlig vurdering av forholdet mellom aktiv og passiv forvaltning. Pr 31.12.17 er om lag 70 % av de globale aksjeplasseringene gjort i form av aktivt forvaltede fond, mens 30 % av plasseringene er gjort gjennom indeksfond. Forholdet var om lag det samme ved forrige årsskifte.

Andelen aksjer utgjorde ved årsskiftet 33,3 % av kollektivporteføljen, en økning fra 30,9 % ved sist årsskifte.

Avkastningen i både norske og globale høyrenteobligasjoner var god i 2017. Pensjonskassens investeringer i norske høyrenteobligasjoner hadde en avkastning så 8,15 % for året som helhet. Globale høyrenteobligasjoner hadde en avkastning på 8,28 %. Høyrenteobligasjonene ga med det et solid bidrag til pensjonskassens avkastning. Denne typen obligasjoner utstedes av selskaper med forventet høy risiko. Dette gir seg utslag i høyere avkastning på denne typen obligasjoner over tid, men også større variasjoner i årlig avkastning, sammenlignet med obligasjoner utstedt av selskaper med høyere kredittverdighet. Man ser nå en nedgang i kredittmarginene for mange typer obligasjoner, og nedgangen har vært størst for høyrenteobligasjonene. Det betyr at en selskapene i høyrentemarkedet i desember 2017 lånte penger til omtrent samme betingelser som mer solide amerikanske selskapet gjorde to år tidligere. Dette er illustrert i figuren nedenfor.

Utvikling globale kredittmarginer

KILDE: GRIEG INVESTOR

Som følge av reduserte kredittmarginer innfor global høyrente, er det HKPs vurdering at globale kredittobligasjoner forventes å gi en bedre risikjustert avkastning framover. Pensjonskassen har derfor realisert hele sin globale høyrenteeksponering. Det har frigjort verdier som er bygget opp over tid, og gitt et vesentlig bidrag til pensjonskassens høye bokførte avkastning i 2017.

Andelen høyrenteobligasjoner består derfor ved årsskiftet kun av norske høyrentefond, og utgjør 2,15 % av kollektivporteføljen, ned fra 6,25 % ved forrige årsskifte.

Andelen kredittobligasjoner med rentebinding er øket i 2017 gjennom investeringer i globale obligasjonsfond. Andelen obligasjonsplasseringer med rentebinding var 2,25 % ved årets begynnelse og 7,81 % ved årets slutt, og representerer dermed en vesentlig endring i innretningen av obligasjonsforvaltningen. I perioden etter finanskrisen i 2008 har rentenivået vært fallende til de lave nivåene vi ser i dag. Når rentene øker, vil det medføre kurstap på obligasjoner som allerede er utstedt, og således gi lavere avkastning i obligasjonsfond med rentebinding. Så lenge rentene falt, har effekten vært motsatt. Rentene falt også i 2017, noe som ga god avkastning på globale obligasjonsfond med rentebinding på mellom 4 og 5 %. Når rentene begynner å stige vil avkastningen bli lavere. Bakgrunnen for beslutningen om å øke rentebindingen likevel, er et ønske om å få med seg mer av den gode avkastningen aktivaklassen har levert, samt en forventning om at markedsrentene vil stige på samme måten som de har falt; sakte men sikkert og ikke brått over natten. Dersom renteøkningen kommer sakte, vil den høyere renten som oppnås ved å øke rentebindingen fungere som en buffer mot kurstap, og avkastningen i aktivaklassen forventes å være konkurransedyktig i forhold til alternativet; obligasjoner med kort rentebinding.

Som følge av vridningen mot globale obligasjoner inneholder ikke pensjonskassens portefølje norske omløpsobligasjoner ved årets slutt, med unntak av høyrenteobligasjonene. Ved inngangen av året utgjorde norske omløpsobligasjoner til sammenligning 8,4 % av kollektivporteføljen.

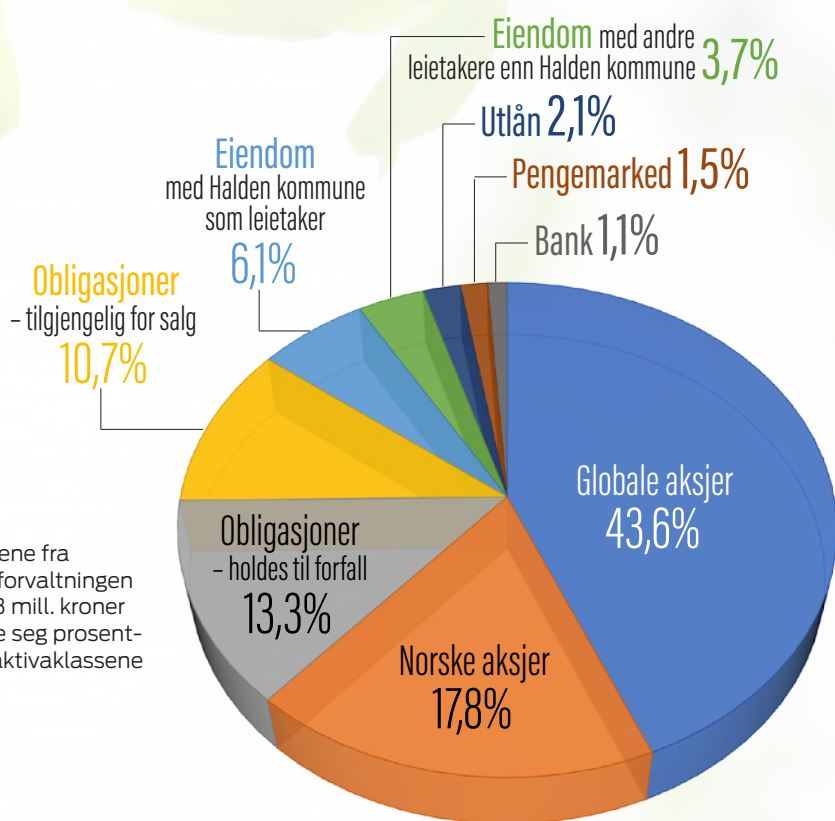
Porteføljen av obligasjoner som holdes til forfall ga et vesentlig bidrag til pensjonskassens renteresultat. Avkastningen var på 4,13 %. Porteføljen består av obligasjoner HKP har kjøpt da rentenivået var høyere enn i dag. På grunn av det lave rentenivået i dagens marked reinvesteres ikke renteutbetalinger og forfalte obligasjoner i hold til forfallporteføljen. Dette fører til at andelen av obligasjoner som bokføres til amortisert kost (dvs. uten kursgevinst/ -tap) faller. Denne aktivaklassen har

en stabiliserende effekt på pensjonskassens avkastning over tid, og gir også gunstige effekter i Stresstest I i form av lavere forventet risiko i porteføljen. HKP ønsker derfor å opprettholde andelen av obligasjoner som holdes til forfall. Ved inngangen av 2017 var verdien av hold til forfallporteføljen 534,5 millioner kroner. Investeringer i obligasjoner med pant i næringsseiendom har derfor vært et satsingsområde i kapitalforvaltningen. Disse obligasjonene blir også bokført til amortisert kost. Årsaken til at pensjonskassen gjør denne endringen, er et noe høyere rentenivå for obligasjoner med pant i næringsseiendom, enn for bank- og kommuneobligasjoner. Renteutbetalinger og forfalte obligasjoner i porteføljen ble derfor reinvestert i obligasjoner med pant i næringsseiendom, slik at summen av obligasjoner som holdes til forfall regnet i kroner ble opprettholdt i løpet av 2017. Siden kollektivporteføljen øker, utgjorde prosentvis andelen imidlertid om lag 27 % av kollektivporteføljen pr 31.12.17, ned fra 29 % ved inngangen av året.

Innenfor aktivklassen eiendom ønsker HKP primært eiendommer som eies direkte framfor andeler i eiendomsfond. Gjennom året har andelen eiendommer der Halden kommune er leietaker blitt redusert, mens andelen eiendommer med andre leietakere er økt gjennom salg av eiendommer til Halden kommune, og kjøp av eiendommer med andre leietakere enn Halden kommune. Pensjonskassen har i 2017 kjøpt 90,8 % av Svinesund Transport-senter AS fra lokale utviklere, samt Os Allé 3 Eiendom AS (Halden Storsenter) fra Citycon AS. Fra før av eide HKP eiendommen Hassingveien 40 i Fredrikstad. Eierskapet til disse eiendommene er organisert gjennom et heleid datterselskap, HKP Eiendom Holding AS, som eier alle aksjene i eiendomsselskapene. Svinesund Transportsenter AS ble kjøpt 1. november 2017 og Os Allé 3 Eiendom AS ble kjøpt 31.12.17. Andelen eiendom utgjorde ved årsskiftet 18,4 % av kollektivporteføljen, en økning fra 12,8 % ved starten av året.

Tabellen viser oversikt over resultatet av kapitalforvaltningen innenfor de ulike aktivklassene, sammenlignet med referanseindeksene.

Avkastningsoversikt	Portefølje	Referanseindeks
Norske aksjer	14,87 %	17,05 %
Globale aksjer	18,18 %	18,00 %
Norske obligasjoner, omløp, inkl høyrente	5,44 %	1,39 %
Norske obligasjoner, holdes til forfall	4,13 %	1,39 %
Globale obligasjoner, inkl høyrente	5,51 %	1,53 %
Eiendom	6,23 %	10,9 %
Pengemarked	1,97 %	0,47 %
Total	8,50 %	7,76 %

Inntektene fra kapitalforvaltningen på 157,3 mill. kroner fordelte seg prosentvis på aktivklassene slik:

«For Halden kommune som organisasjon er pensjonskassens solide utvikling gjennom flere år også et godt bidrag til forutsigbarhet i omstillingsarbeidet»
Roar Vevelstad, rådmann i Halden kommune

Halden kommunale pensjonskasse vil fortsatt ha fokus på å utnytte mulighetene i markedet innenfor rammene av lovverket, kapitalforvaltningsforskriften og de begrensninger pensjonskassen selv har pålagt seg i kapitalforvaltningsstrategien.

Halden kommunale pensjonskasse har et aktivt forhold til etikk og ansvarlighet i kapitalforvaltningen, illustrert gjennom eksempelvis etiske retningslinjer, bevisst valg av forvaltere med en ansvarlig profil, og kontinuerlig overvåkning av porteføljen. De etiske retningslinjene til Statens Pensjonsfond Utland (SPU) er grunnlaget for HKPs etiske retningslinjer, men pensjonskassen ønsker å strekke seg enda lenger enn bare å følge eksklusjonslisten til SPU. Dette oppnås først og fremst gjennom å aktivt søke forvaltere som legger vekt på de etiske sidene ved utvelgelsen av sine investeringer.

HKP anerkjenner at etikk og ansvarlighet innen kapitalforvaltningen er et utfordrende tema som er i kontinuerlig utvikling, og søker å holde seg oppdatert på emnet samt å opprettholde en høy standard for ansvarlighet i kapitalforvaltningen. HKP har en liten administrasjon og samarbeider aktivt med en uavhengig investeringsrådgiver med spesialkompetanse på området; Grieg Investor (GI). GI tilbyr blant annet et rapporteringsverktøy, Grieg Enigma, som til enhver tid gir pensjonskassen kontroll med eksponering til underliggende aksjer i realtid. Verktøyet oppgir ikke bare eksponering i forhold til SPU men også andre ofte brukte eksklusjonslister i Norge (Storebrand, DNB, Nordea og KLP sine lister). Pensjonskassen har videre tilgang til ESG rating og bærekraftsrapporter til underliggende selskap i porteføljen til enhver tid.

Bruken av dette verktøyet har hatt praktiske konsekvenser. Gjennom bruk av Enigma oppdaget pensjonskassen f.eks. at fondet Sector Kernel var i brudd med SPU på grunn av en midlertidig plassering i et indeksfond. Etter samtale med forvalter ble dette solgt ut og fondet var igjen plassert i henhold til SPU.

HKP følger også tett den regulatoriske utviklingen på området ansvarlige investeringer. Pensjonskasseforeningen i Norge vil fremover ta aktivt eierskap til hvordan nye EU krav (IORP II) til ESG skal påvirke norske pensjonskasser – HKP er godt representert gjennom styreleder i foreningen.

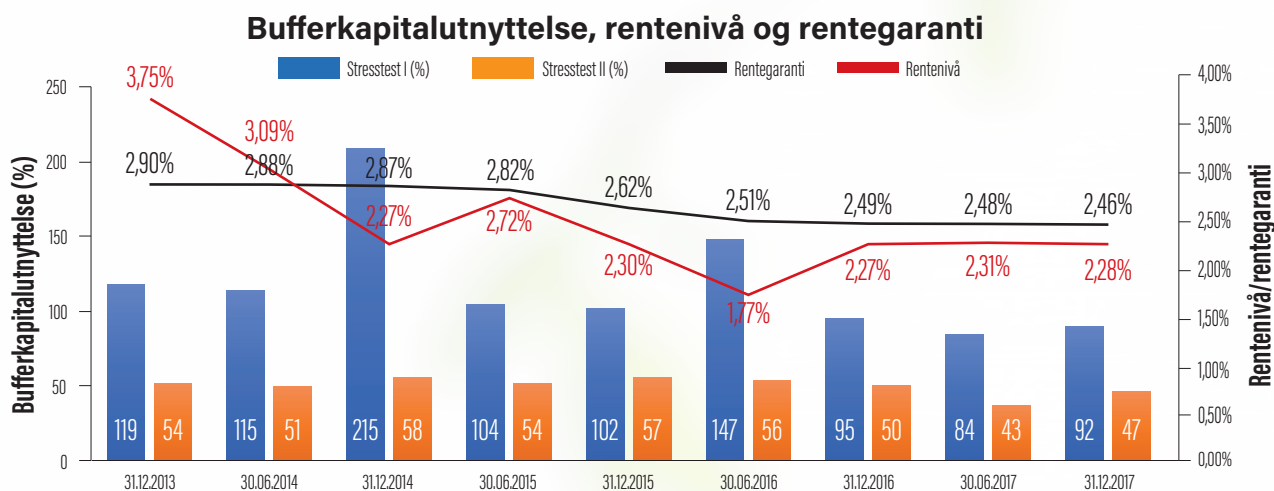
Finansiell risikostyring og soliditet

I den årlige gjennomgangen av investeringsstrategien benyttes forskjellig risikomål. Disse inkluderer:

- Standardavvik
- Største historisk verdifall (gitt aktivasammensetningen)
- Stresstest

Standardavvik sier hvor mye verdien av forvaltningskapitalen kan ventes å svinge i fremtiden, basert på målinger av observerte verdier. Stresstester er et alternativt mål på risiko som anslår hvor mye de ulike aktiva og markeder vil falle med, gitt at vi skulle få en svært negativ utvikling i kapitalmarkedene. Stresstestene er et supplement til standardavvik, for å ta høyde for at vi erfaringsmessig vet at kapitalmarkedene typisk kan oppvise større negative utfall enn hva normalfordelingene og standardavvikene tilsier (jfr. f. eks. 2008).

Figuren viser utviklingen i garantert rente, markedsrente, bufferkapitalutnyttelse i Stresstest I og Stresstest II for HKP i perioden 2013–2017.

Figuren illustrerer at bufferkapitalutnyttelse i Stresstest I er et volatilt mål for risikostyring, siden det avhenger av forholdet mellom markedsrente og garantert rente. Kombinasjonen av at garantert rente i pensjonsordningen er redusert og at markedsrenten har stabilisert seg på et noe høyere nivå enn sommeren 2016, har redusert denne volatiliteten og medført at bufferkapitalutnyttelsen i HKP er stabil under 100 % på de siste rapporteringstidspunktene. Bufferkapitalutnyttelsen i Stresstest II avhenger i større grad av risikoen i porteføljen, og er det risikomålet pensjonskassen styrer etter i den løpende driften.

Administrasjonen har tilgang til daglig risikorapportering gjennom Grieg Investors rapporteringsverktøy Grieg Enigma. Styret mottar månedlig finansiell rapportering, inkl. Finanstilsynets Stresstest II. Styret mottar også utvalgte nøkkeltall, som f. eks. Sharpe Ratio og IR, på kvartalsvis basis, samt Finanstilsynets Stresstest I på halvårlig basis.

Bufferkapitalen består av følgende:

- Solvenskapital utover kapitalkravet
- Tilleggsavsetninger inntil 1 års rentegaranti
- Kursreguleringsfond

Pr. 31.12.17 er bokført egenkapital på 154,9 millioner kroner, herav innskutt egenkapital på 44,2 millioner kroner, og risikoutjevningfond på 0,75 millioner kroner.

Solvensmarginkapitalen består av summen av innskutt og opptjent egenkapital tillagt 50 % av tilleggsavsetningene og risikoutjevningfondet. Solvensmarginkapitalen er 159,3 millioner kroner pr 31.12.17. Solvensmarginkravet er beregnet til 60,8 millioner kroner. Dette gir en svært robust solvensmargin på 261 %.

Pensjonskassen rapporterte Stresstest I pr 31.12.17. Samlet tapspotensiale var på 476,9 millioner kroner, og samlet bufferkapital var på 519,1 millioner kroner. Det gir en bufferkapitalutnyttelse på 92 %. Bufferkapitalutnyttelsen er blant annet avhengig av markedsrenten i forhold til garantert rente i pensjonskassen. Dersom markedsrenten er lavere enn garantert rente, medfører det en risiko for pensjonsordningen som det skal gjøres fradrag for i bufferkapitalen. Når differansen mellom markedsrenten og garantert rente er stort, blir bufferkapitalutnyttelsen i Stresstest I høy. Markedsrenten har i de siste årene vært lavere enn garantert rente. Differansen har også til

dels variert mye, noe som har gjort risikostyringen mer utfordrende.

Utlån til medlemmer

HKP gir lån mot sikkerhet i bolig til medlemmer av pensjonskassen. Lånene forrentes til markedsmessige betingelser. 31.12.17 var renten satt til 2,50 % p.a innenfor 60 % av markedsverdi og 3,00 % p.a. for den andelen av lånene som ligger mellom 60 og 80 % av markedsverdi. Pensjonskassens medlemmer kan låne opp til tre ganger husstandens inntekt med sikkerhet i 1. prioritets pant i fast eiendom. Sum utlån var ved årets slutt 30,5 millioner kroner. Det er heller ikke i 2017 konstatert tap på utlånsvirksomheten.

Medlemsbestand

Medlemskap i pensjonskassen er obligatorisk for alle arbeidstakere i medlemsforetakene, med unntak av lærere og sykepleiere. Premieinnskudd for medlemmer er 2 % av bruttolønn. Ansatte i medlemsforetakene meldes inn i pensjonsordningen uavhengig av stillingsstørrelse eller om vedkommende er fast eller midlertidig ansatt. Folkevalgte med større stillingsstørrelse en 50 % er også medlemmer av pensjonsordningen.

Medlemmer som slutter i innskuddspliktig stilling etter å ha opptjent minst 3 års pensjonsgivende tjenestetid, men uten rett til straks løpende pensjon, har rett til oppsatt pensjon. Pensjonsgivende tjenestetid på mindre enn 3 år gir ingen rett til oppsatt pensjon, men kan inngå i beregningsgrunnlaget dersom medlemmet har tjenestetid i annen offentlig tjenestepensjonsordning og tjenestetiden samlet overstiger 3 år.

	Halden kommune	Halden kom. PK	H. Kirkelig Fellesråd	Halden Frivill.Sent.	Sum
Antall aktive medl. (ekskl. uføre)	2162	3	24	1	2190
Fratrådte	2794	0	21	0	2815
Antall pensjonister	1505	0	12	0	1517
herav uførepensjonister	364	0	4	0	368
herav alderspensjonister	953	0	7	0	960
herav AFPere	36	0	1	0	37
herav ektefellepensjonister	146	0	0	0	146
herav barnpensjonister	6	0	0	0	6
Sum medlemmer	6461	3	57	1	6522

Samlet antall medlemmer i pensjonskassen økte med 324 personer (5,23 %) fra 2016 til 2017. Antall aktive medlemmer økte med 60 personer. Antall fratrådte økte med 173. Antall uføre økte med 12 personer. Økningen i antall medlemmer for øvrig skyldes økning i antall alderspensjonister med 69 personer og økning i antall mottakere av AFP med 10 personer.

Pensjonsordningen garanterer en tjenstepensjon som tilsvarer 66 % av pensjonsgrunnlag ved full opptjening (bruttogaranti). Bruttogarantien skal levealdersjusteres. Full opptjening oppnås etter 30 år tjenestetid. Pensjonen avkortes i henhold til medlemmets gjennomsnittlige stillingsstørrelse. Pensjon under opptjening reguleres med den generelle lønnsveksten – dvs. som for økningen av grunnbeløpet i folketrygden. Pensjon under utbetaling (etter 67 år) reguleres med lønnsvekst minus 0,75. Bruttogarantien samordnes med ytelser fra folketrygden etter bestemmelsene i samordningsloven.

I 2017 utbetalte pensjonskassen 65,7 millioner kroner i alders-, uføre- og etterlattepensjon, samt AFP 65-67 år. HKP mottok netto 1,3 millioner kroner i refusjoner fra andre pensjonsordninger. Netto utbetalt pensjon var derfor 64,3 millioner kroner.

Premieinntekter

Premieinntektene beregnes av pensjonsgrunnlaget, og for 2017 var normalpremien budsjettert til 7,37 %. Øvrige premieelementer var anslått slik:

Premiekomponent	
Administrasjonsreserve	0,51 %
Løpende adm.kostnader	1,14 %
Anslag nye AFP 65–67 og 85-årsuttak	1,64 %
Avkastningsgaranti	0,88 %
Reguleringspremie	5,56 %

Til sammen ga dette en nødvendig betalbar premie på 17,09 %. Denne dekkes av arbeidsgiverne, medlemmene (tariffestet 2 %) og premiefond. Totale premieinntekter var 118,6 millioner kroner. Premieinntektene ble finansiert av innbetalinger fra arbeidsgiverne med 64,7 millioner kroner og innbetalinger fra medlemmene med 13,0 millioner kroner.

Resten av premiebehovet ble dekket av tidligere års overskudd på kapitalforvaltningen i pensjonskassen i form av bruk av premiefond med 41,0 millioner kroner. Det resulterte i en meget konkurransedyktig betalbar premie for arbeidsgiverne på 9,7 % av pensjonsgrunnlaget.

Forsikringsteknisk oppgjør

Pensjonskassen har tre grunnlagsrenter: opptjening før 01.01.2012 har en grunnlagsrente på 2,62 %, opptjening

mellem 01.01.2012 og 01.01.2014 har en grunnlagsrente på 2,5 % og opptjening etter 01.01.2014 har en grunnlagsrente på 2,0 %. I gjennomsnitt er grunnlagsrenten for all opptjening i pensjonskassen 2,45 %.

Det ble benyttet 41,0 millioner kroner fra premiefondet i 2017. Premiefondet er i løpet av 2017 tilført garantert rente på 819 000 kroner.

Tilleggsavsetningene har blitt styrket med hele 20 millioner kroner i løpet av 2017, og utgjør 34,9 millioner kroner pr 31.12.17. På grunn av behov for inndekning av underskudd på risikoregnskapet er det disponert 12 millioner kroner fra risikoutjevningfondet i forbindelse med avslutning av regnskapet. Fondet utgjør likevel 750 000 kroner pr 31.12.17, da det er tilført renter på beholdningen på fondet i løpet av året, basert på pensjonskassens bokførte avkastning.

Det er avsatt 83,2 millioner kroner til premiereserven og 0,8 millioner kroner til erstatningsavsetninger. Administrasjonsavsetningene er styrket med 2,2 millioner kroner. Til sammen gir det en samlet overføring til premiereserven på 89,2 millioner kroner.

Renteresultat, administrasjonsresultat og risikoresultat fordeler seg slik:

Resultatkomponent	
Renteresultat	64,0 millioner kroner
Risikoresultat	-12,9 millioner kroner
Administrasjonsresultat	1,3 millioner kroner

Samlet verdijustert avkastning er på 157,3 millioner kroner, tilsvarende 8,21 %. 55,1 millioner kroner er en følge av verdiøkninger i aksjeporteføljen og HKP Eiendom Holding AS. Beløpet er avsatt til kursreguleringsfond, og øker dermed bufferkapitalen vesentlig. Garantert avkastning til rentegaranterte forpliktelser, basert på pensjonskassens grunnlagsrente, er 38,1 millioner kroner. Resten av kapitalavkastningen utgjør renteresultatet på 64 millioner kroner.

Renteresultatet er fordelt med 0,8 millioner kroner til risikoutjevningfond (renter på fondsbeholdningen), 20 millioner kroner til tilleggsavsetninger og 43,3 millioner kroner er tilført premiefondet.

Risikoresultatet tilsvarer pensjonsforpliktelser knyttet til uforutsette hendelser i medlemsbestanden (knyttet til uførhet, død og etterlatte). Risikoresultatet for 2017 er på -12,9 millioner kroner. Underskuddet er finansiert gjennom bruk av risikoutjevningfond med 12 millioner kroner og reduksjon av opptjent egenkapital med 0,9 millioner kroner.

Administrasjonsresultatet er på 1,3 millioner kroner, som i sin helhet er tilført egenkapitalen.

Underskuddet i teknisk regnskap er på 4,8 millioner kroner og overskuddet i ikke-teknisk regnskap er på 5,7 millioner kroner. Det gir et samlet overskudd for kassen, etter korrigerende for andre resultatkomponenter og skatt, på 1 million kroner. Det samlede overskuddet er tilført egenkapitalen.

HKP har tegnet reassuranskontrakt med Arch Re for- midlet av IBS Ltd.

Internkontroll

Internkontrollen bygger på en løpende vurdering av hvilke vesentlige risikoer som er knyttet til hele pensjonskassens virksomhet. Kvalitet i medlemsdataene er svært viktig for alle pensjonsordninger, og har stått i fokus i pensjonskassens arbeid med internkontroll i 2017. Pensjonskassens kapitalforvaltningsstrategi er også gjennomgått grundig, med særlig fokus på dokumentasjon, rutiner og tydelig delegering av ansvar.

Rettsvisende bilde

Årsberetning og årsregnskap for Halden kommunale pensjonskasse tilfredsstiller kravene i regnskapslovens § 3-2a om overordnede krav til kvalitativ informasjon i årsregnskapet. Årsregnskapet gir et rettsvisende bilde av pensjonskassens eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat.

Framtidsutsikter

Markedsrentene var lavere enn den garanterte renten i pensjonsordningen også i 2017. Dette gjør det krevende å oppnå målsetningen for kapitalforvaltningen. HKP hadde et godt resultat, og resultatene over tid er meget konkurransedyktige sammenlignet med andre leverandører av offentlig tjenstepensjon. HKP forventer vedvarende lave renter framover, om enn svakt stigende

fra dagens nivåer. Noe av den forventede renteoppgangen har allerede materialisert seg i 2018. Renteoppgang vil på kort sikt gi kursnedgang på omløpsobligasjoner, men på lang sikt muligheter til å investere til høyere renter.

I en situasjon med lave renter er det viktig med bidrag til avkastningen fra andre aktivaklasser som f. eks. aksjer. For å investere i aktivaklasser som svinger i verdi, er det viktig med tilstrekkelig buffer. Med gode buffere, blant annet i kursreguleringsfond, er HKP godt rustet til å levere gode resultater også i årene som kommer – selv om rentenivået skulle forbli lavt.

Det forsikringstekniske oppgjøret viser at pensjonskassen har en sunn økonomi, til tross for et lite underskudd i teknisk regnskap i fjor. Det er overskudd i pensjonskassen samlet sett, og kapitalforvaltningen ga et svært godt overskudd. En solid økonomi med solide buffere, gir et godt fundament for den videre driften.

Pensjonskassens resultater over tid, men også uavhengige analyser av virksomheten, viser at Halden kommunale pensjonskasse er en svært konkurransedyktig pensjonsordning. Pensjonsproduktene er regulert gjennom hovedtariffavtalen, og er derfor helt like uavhengig av leverandør. Den som leverer produktet til lavest pris er mest konkurransedyktig, og det har HKP lyktes med.

Pensjonsordningen i offentlig sektor er i endring, og 3. mars 2018 presenterte staten, KS og arbeidstakernes organisasjoner et forslag til ny løsning for tjenstepensjon i offentlig sektor.

Mens dagens offentlige ordning gir «full opptjening» etter 30 år, skal alle år i arbeid gi pensjonsopptjening i den nye ordningen. At det på denne måten skal lønne seg pensjonsmessig å jobbe lenger, er en grunnleggende og viktig tilpasning til pensjonsreformen i folketrygden.

Pensjonskasser vil være en god organisasjonsform også for en endret offentlig tjenstepensjonsordning, og det er all grunn til å forvente at Halden kommunale pensjonskasse vil levere gode og konkurransedyktige pensjonsprodukter også i framtiden.

Styret vil fortsette å ha fokus på å opprettholde Halden kommunale pensjonskasses posisjon som en ledende aktør i markedet for offentlig tjenstepensjon.

MORSELSKAPET			KONSERN		
2016	2017	Note	RESULTATREGNSKAP	2017	2016
(tall i 1000)			TEKNISK REGNSKAP	(tall i 1000)	
		3,10	1. Premieinntekter		
-122 259	-118 634		1.1 Forfalte premier, brutto	-118 634	-122 259
110	105		1.2 Avgitte gjenforsikringspremier	105	110
-122 149	-118 529		Sum premieinntekter for egen regning	-118 529	-122 149
			2. Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen		
-4 638	-5 887	27	2.1 Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	0	0
-26 478	-30 548	19	2.2 Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	-30 548	-26 478
-8 531	-9 364	19, 26	2.3 Netto driftsinntekt fra eiendom	-16 644	-13 979
-33 887	-49 228	16, 17, 19, 26	2.4 Verdiendringer på investeringer	-49 228	-33 887
-38 752	-62 231	19, 20	2.5 Realisert gevinst og tap på investeringer	-62 231	-38 752
-112 287	-157 259		Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	-158 652	-113 097
		4	5. Pensjoner		
			5.1 Utbetalte pensjoner mv.		
60 501	64 318		5.1.1 Brutto	64 318	60 501
60 501	64 318		Sum pensjoner mv	64 318	60 501
			6. Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser		
84 243	89 248	9	6.1.1 Til (fra) premiereserve, brutto	89 248	84 243
0	20 000		6.2 Endring i tilleggsavsetninger	20 000	0
37 376	55 115		6.3 Endring i kursreguleringsfond	55 115	37 376
101	819		6.4 Endring i premiefond	819	101
121 720	165 183		Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser – kontraktsfastsatte forpl.	165 183	121 720
		9	8. Midler tilordnet forsikringskontraktene – kontraktsfastsatte forpliktelser		
40 076	43 271		8.1 Overskudd på avkastningsresultatet	43 271	40 076
765	0		8.2 Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	0	765
40 841	43 271		Sum midler tilordnet forsikringskontraktene – kontraktsfastsatte forpliktelser	43 271	40 841
		6, 19, 28, 29, 30	9. Forsikringsrelaterte driftskostnader		
126	237		9.1 Forvaltningskostnader	237	126
7 149	7 539		9.4 Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader	7 539	7 149
7 274	7 777		Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	7 777	7 274
-4 099	4 761		11. Resultat av teknisk regnskap	3 369	-4 909
2016	2017	Note	IKKE-TEKNISK REGNSKAP	2017	2016
			12. Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen		
-1 206	-1 530	27	12.1 Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	0	0
-1 034	-1 074	19	12.2 Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	-1 074	-1 034
-3 561	-3 380	19, 26	12.3 Netto driftsinntekt fra eiendom	-5 272	-4 977
-1 009	-149	16, 17, 19, 26	12.4 Verdiendringer på investeringer	-149	-1 009
0	399		12.5 Realisert gevinst og tap på investeringer	399	0
-6 810	-5 734		Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	-6 096	-7 020
			14. Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen		
-22	0		14.2 Andre kostnader	0	-22
-22	0		Sum forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	0	-22
-6 832	-5 734		15. Resultat av ikke-teknisk regnskap	-6 096	-7 042
-10 931	-972		16. Resultat før skattekostnad	-2 728	-11 951
0	17	31	17. Skattekostnader	949	691
-10 931	-955		18. Resultat før andre resultatkomponenter	-1 778	-11 260
-363	-43		19. Andre resultatkomponenter	-43	-363
-11 294	-998		20. TOTALRESULTAT	-1 821	-11 623
	-11 250	10	Endringer i risikoutjevningfond	-11 250	
11 294	12 248	13, 14	Overført annen opptjent egenkapital	13 071	11 623
11 294	998		Sum overføringer	1 821	11 623

MORSELSKAPET				KONSERN	
2016	2017	Note	BALANSE	2017	2016
(tall i 1000)			EIENDELER		(tall i 1000)
			EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN		
			1. Immaterielle eiendeler		
			1.1 Utsatt skattefordel	7 494	0
			Sum immaterielle eiendeler	7 494	0
			2. Investeringer		
48 434	49 004	26	2.1.1 Investeringseiendommer	110 042	74 584
27 206	53 554		2.2.1 Aksjer og andeler i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	0	0
0	5 636	21	2.3.2 Utlån og fordringer	147	55
40 275	18 626	16	2.4.2 Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	18 626	40 275
115 915	126 821		Sum investeringer	128 815	114 915
			4. Andre eiendeler		
30 552	32 762	23	4.2 Kasse, bank	33 412	31 957
30 552	32 762		Sum andre eiendeler	33 412	31 957
146 467	159 583	13	Sum eiendeler i selskapsporteføljen	169 721	146 872
			EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE		
			6. Investeringer i kollektivporteføljen		
135 948	141 734	26	6.1.1 Investeringseiendommer	376 566	236 556
104 668	206 037		6.2.1 Aksjer og andeler i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	0	0
262	22 068	27	6.2.2 Fordringer på og verdipapirer utstedt av datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	22 068	0
			6.3 Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	0	0
514 061	451 109	18	6.3.1 Investeringer som holdes til forfall	451 109	514 061
62 675	150 352	22, 24	6.3.2 Utlån og fordringer	150 352	62 675
569 557	669 276	17	6.4.1 Aksjer og andeler (inkl. aksjer og andeler målt til kost)	669 276	569 557
437 437	342 601	16	6.4.2 Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	342 601	437 437
12 584	16 000	21	6.4.3 Utlån og fordringer	16 654	12 929
33 231	27 485	23	6.4.5 Andre finansielle eiendeler	4 401	37 756
1 870 424	2 026 663		Sum investeringer i kollektivporteføljen	2 033 027	1 870 971
1 870 424	2 026 663		Sum eiendeler i kundeporteføljene	2 033 027	1 870 971
2 016 891	2 186 246		SUM EIENDELER	2 202 748	2 017 843
			EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE		
-44 215	-44 215	13	10. Innskutt egenkapital	-44 215	-44 215
			11. Opptjent egenkapital		
-12 000	-750		11.1 Risikoutjevningfond	-750	-12 000
-97 662	-109 910	13	11.2. Annen opptjent egenkapital	-110 325	-97 991
-109 662	-110 660	13, 14	Sum opptjent egenkapital	-111 075	-109 991
			Sum egenkapital majoritet	-155 290	
			Minoritetens andel av egenkapital	-13 575	
-153 877	-154 875		Sum egenkapital	-168 865	-154 206
		9, 10, 11	13. Forsikringsforpliktelse - kontraktsfastsatte forpliktelser		
-1 515 496	-1 603 910	10	13.1 Premiereserve	-1 603 910	-1 515 496
-14 895	-34 895		13.2 Tilleggsavsetninger	-34 895	-14 895
-269 967	-325 082	16, 17	13.3 Kursreguleringsfond	-325 082	-269 967
-17 094	-17 927	10	13.4 Erstatningsavsetning	-17 927	-17 094
-40 972	-44 098	10, 12	13.5 Premiefond	-44 098	-40 972
-1 858 424	-2 025 913	11	Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring – kontraktsfastsatte forpliktelser	-2 025 913	-1 858 424
0	0	31	15.2.2 Forpliktelser ved utsatt skatt	-1 522	-524
0	0		Sum avsetninger for forpliktelser	-1 522	-524
			16. Forpliktelser		
-4 590	-5 458	6, 25	16.3 Andre forpliktelser	-6 448	-4 688
-4 590	-5 458		Sum forpliktelser	-12 130	-4 688
0	0		17. Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	0	0
-2 016 891	-2 186 246		SUM EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE	-2 202 748	-2 017 843

Årsberetning 2017 – Halden kommunale pensjonskasse

Årsberetning og regnskap er avlagt under forutsetning av fortsatt drift av egen lokal pensjonskasse, og styret bekrefter at forutsetningene for dette er til stede. Pensjonskassen er i en sunn økonomisk og finansiell stilling og utvikling. Pensjonskassens styre og administrasjon vil også i tiden fremover tilstrebe å videreutvikle og drive pensjonskassen til beste for medlemmer, pensjonister og medlemsforetakene.

Halden, den 21. mars 2018

Otto S. Gøperød
Styreleder

Elin Cathrine Hagen
Nestleder

Paul R. Kristiansen
Styremedlem

Sara E. N. Bruvoll
Styremedlem

Espen B. Sørås
Styremedlem

Eivind B. Hansen
Adm.leder

Note 1: Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet for pensjonskassen er avlagt i overensstemmelse med kravene i Lov om forsikringselskaper, pensjonsforetak og deres virksomheter m.v. av 10.06.2005 (forsikringsvirksomhetsloven), Forskrift om årsregnskap m.m. for pensjonsforetak og tilpasning til internasjonale EU-godkjente regnskapsprinsipper (IFRS/IAS).

Konsernet

Konsernregnskapet omfatter aksjeselskap hvor HKP eier mer enn 50 % av aksjene eller har bestemmende innflytelse.

Konsolideringsprinsippet

Ved konsolidering av datterselskap benyttes oppkjøpsmetoden. Aksjer i datterselskap er eliminert mot egenkapitalen på kjøpstidspunktet. Det er tatt hensyn til eventuelle mer-/mindreverdier i forbindelse med kjøp.

Datterselskapets offisielle selskapsregnskap utarbeides i henhold til NGAAP, justert for virkelig verdi i eiendom jfr. IAS 39 og IAS 40 på grunn av omarbeidelse til de regnskapsprinsipper som gjelder for Halden kommunale pensjonskasse. Interne mellomværende, interne gevinster og tap, renter og utbytte mellom konsernselskap, samt andre konserninterne transaksjoner er eliminert i konsernregnskapet.

Note 2: Vurderingsprinsipper

Styret har vedtatt å benytte muligheten som er gitt gjennom Forskrift om årsregnskap m.m. for pensjonsforetak §3-3 og IAS 39 og IFRS 13 til å vurdere de finansielle eiendelene til virkelig verdi over resultatet i samsvar med virkelig verdi opsjonen der ikke andre vurderingsprinsipper er spesielt nevnt (for eks. amortisert kost). Dette innebærer at virkelig verdijusteringer på finansielle eiendeler skal føres over resultatet før andre resultatkomponenter.

Finansielle anleggsmidler

Finansielle instrumenter som holdes til forfall

Obligasjoner som pensjonskassen har til hensikt og evne til å holde til forfall og som måles til amortisert kost over resultatet ved bruk av effektiv rente metode. Obligasjonene er samlet i en Hold-Til-Forfall-portefølje; HTF-porteføljen.

Pensjonskassen vurderer løpende kredittrisikoen i porteføljen. Evt. nedskrivning gjennomføres hvis det oppstår verdifall som følge av kredittrisiko.

Investeringseiendom

Pensjonskassens egen bruk av eiendommene utgjør mindre enn 10%, og pensjonskassen vurderes derfor ikke å komme under bestemmelsene om eierbenyttet eiendom. Investeringseiendommene vurderes i hht IAS 40 til virkelig verdi (se egen spesifikasjon i note 26).

Pantelån

Utlån måles til nedbetalt verdi over resultatet. Utlånsporteføljen er vurdert i henhold til regler fastsatt av Finansdepartementet, og er etter boliglånforskriften av 1.1.2017 funnet og ikke være tapsutsatte.

Finansielle omløpsmidler

Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi

Aksjer og obligasjoner (utover HTF-porteføljen) samt andeler i fond vurderes til virkelig verdi over resultatet i henhold til IAS 39 og IFRS 13. Aksjer og obligasjoner er tilordnet etter anskaffelseskost etter FIFO-metoden. (FIFO-metoden er en forkortelse for «first in, first out» og forutsetter at de eiendelene som ble innkjøpt først, også skal selges først). Aksjer i datterselskap vurderes til virkelig verdi i henhold til IAS 39.

Renteinntekter

Renteinntekter inntektsføres når de er påløpt.

Fordringer

Premiefordringer og andre fordringer er balanseført til pålydende. Fordringene er vurdert til ikke å være tapsutsatte.

Likviditet-, rente- og valutarisiko

Pensjonskassen har tilnærmet ingen likviditetsrisiko i kort og mellomlangt tidsperspektiv da løpende innbetalinger overstiger løpende utbetalinger.

Renterisiko er beskrevet i underliggende noter.

Valutarisikoen er sikret i obligasjonsporteføljen. Plasseringer i aksjefond er notert i norske kroner. Noen av de underliggende aksjene i fond med globale mandater, er notert i utenlandsk valuta. Disse posisjonene er i hovedsak sikret til NOK.

Avsetninger til forsikringsforpliktelser

Premiereserven utgjør den forsikringstekniske kontantverdien av pensjonsrettigheter opptjent på beregningspunktet. Beregningen foretas av pensjonskassens aktuar. Pliktig avsetning til premiereserve er fastsatt i samsvar med styrevedtak. Overskudd på avkastningsresultat og positivt risikoresultat blir overført tilleggsavsetninger, risikoutjevningfond eller premiefond etter styrets beslutning.

Risikoutjevningfond

Risikoutjevningfondet (RUF) benyttes i forbindelse med overskudd/ underskudd på risikoresultatet. Fondet beregnes av pensjonskassens aktuar.

Reassurans

Pensjonskassen har inngått avtale om katastrofereassurans som dekker en eller flere hendelser som inntreffer som følge av en og samme katastrofe i løpet av 72 timer. Reassurandør dekker tap mellom 10 og 100 millioner kroner. Reassurandør er Arch Re.

Note 3: Pensjonspremie

Halden kommunale pensjonskasse leverer en ytelsesbasert pensjonsordning til medlemsforetakene. Pensjonskassens styre fastsetter årlig premiesatsen i pensjonsordningen etter anbefaling fra ansvarshavende aktuar. Premien i pensjonskassen beregnes som en hendelsesbasert premie ved utgangen av hvert kvartal. Arbeidstakers andel er 2 %.

	2017	2016
Normalpremie	50 542 000	52 716 000
Til/fra administrasjonsreserve	3 500 000	2 000 000
Administrasjonskostnad	7 799 000	7 799 000
Premie for ikke forsikringsbare hendelser	16 029 683	16 686 165
Reguleringspremie	34 753 030	38 936 397
Avkastningsgaranti	6 010 000	4 121 000
Til sammen	118 633 713	122 258 562
Herav medlemspremie (2%)	12 971 512	12 420 956
Avgitt gjenforsikringspremie	-105 000	-110 000
Sum premieinntekter for egen regning	118 528 713	122 148 562

Avgitt gjenforsikringspremie representerer premiekostnad på katastrofeforsikring

Note 4: Utbetalte pensjoner:

Utbetalte pensjoner	2017	2016
Alderspensjon	40 430 347	37 411 750
Uførepensjon	15 000 794	13 920 866
Ektefellepensjon	4 753 966	4 808 976
Barnepensjon	81 700	107 200
AFP	5 385 320	4 924 244
Sum pensjoner	65 652 127	61 173 036
Utbetalte refusjoner ihht overføringsavtalen	5 001 322	3 830 688
Mottatte refusjoner ihht overføringsavtalen	6 335 129	4 502 842
Netto utbetalte pensjoner	64 318 320	60 500 882

Note 5: Medlemsbestand pr 31.12.17

	Halden kommune	Halden kom. PK	H. Kirkelig Fellesråd	Halden Frivill. Sent.	Sum
Antall aktive medl (ekskl uføre)	2 162	3	24	1	2 190
Fratrådte	2 794	0	21	0	2 815
Antall pensjonister	1 505	0	12	0	1 517
herav uførepensjonister	364	0	4	0	368
herav alderspensjonister	953	0	7	0	960
herav AFPere	36	0	1	0	37
herav ektefellepensjonister	146	0	0	0	146
herav barnetillegg	6	0	0	0	6
	6 461	3	57	1	6 522

I tillegg er det 109 av uførepensjonistene og alderspensjonistene som får et barnetillegg som følge av at de har barn under 18 år.

Note 6: Pensjon egne ansatte

Årets pensjonskostnad utgjør 659 847,- kroner inkludert arbeidsgiveravgift. Pensjonsforpliktelser innregnes og måles i samsvar med IAS 19. Det var i 2017 tre ansatte i pensjonskassen.

Pensjonskostnader inkl. AGA	2018	2017
Nåverdi av årets opptjening	536 434	461 116
Rentekostnad	113 853	94 030
Brutto pensjonskostnad	650 287	555 146
Forventet avkastning	-71 981	-55 915
Administrasjonskostnad/rentegaranti	0	0
Netto pensjonskostnad inkl. adm.kostnader	578 306	499 231
AGA netto pensjonskostnad inkl. adm.kostnader	81 541	70 392
Resultatført pensjonskostnad	659 847	569 623
Resultatført aktuarielt tap (gevinst)	0	0
Herav resultatført AGA av aktuarielt tap (gevinst)	0	0

Pensjonsforpliktelse	31.12.2018	31.12.2017
	Estimat	Beste Estimat
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	5 394 157	4 743 870
Pensjonsmidler	3 235 326	2 835 098
Netto forpliktelse før arb.avgift	2 158 831	1 908 772
Arbeidsgiveravgift	304 395	269 137
Netto forpliktelse inkl. AGA	2 463 226	2 177 908
Ikke resultatført aktuariell gevinst (tap) ekskl. AGA	0	0
Ikke resultatført aktuariell gevinst (tap) AGA	0	0
Balansført netto forpliktelse etter AGA - i balansepost 3.2/6.4.3	2 463 226	2 177 908

Avstemming inkl. AGA	2018	2017
Verdi ved årets begynnelse	2 177 908	1 779 750
+ Årets netto pensjonskostnad	659 847	569 623
+ Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbasert pensjonsordninger	0	42 702
- Premieinnbetalinger	-374 529	-214 166
Balansført netto forpliktelse UB i år inkl. AGA	2 463 226	2 177 908

Medlemsstatus	01.01.2018	01.01.2017
Antall aktive	3	3
Antall oppsatte	0	0
Antall pensjoner	0	0
Gj.snitts pensjonsgrunnlag, aktive	777 393	728 937
Gjennomsnittsalder, aktive	48	47
Gjennomsnitts tjenestetid, aktive	9	8
Forventet gjenstående tjenestetid, aktive	19	20

Forutsetninger	31.12.2017	31.12.2016
Diskonteringsrente	2,40 %	2,60 %
Lønnsvekst	2,50 %	2,50 %
G-regulering	2,25 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,50 %	1,50 %
Forventet avkastning	2,40 %	2,60 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %

Note 7: Forutsetninger for forsikringsforpliktelser

Premiereserve er avsatt på beregningsgrunnlag «K2013». Grunnlagsrente er 2,62 % for all opptjening før 1.1.2012, og 2,5 % for opptjening fra 1.1.2012 til 31.12.2014. Fra og med 1.1.2015 er all opptjening på 2,0 %. Fra og med 31.12. 2015 ble opptjeningen på 3,0 % redusert til 2,62 %, som følge av frigjort kapital fra reduserte uførepensjonsforpliktelser.

Gjennomsnittlig grunnlagsrente er 2,45 %.

Note 8: Sensitivitetsanalyse

Forutsetning	Endring	Økt premiereserve (mill. kroner)
Dødelighet	Reduksjon 10% i alle aldre	29,2
Uførhet	Økning 15 %	6,6

Tabellen nedenfor viser effekten på premiereserven (i mill. kr) ved en reduksjon i dødelighet på 10 % og ved en økning i uførhet på 15%.

Note 9: Endringer i forsikringsforpliktelser

	Premiereserve	Tilleggsavsetning	Premiefond	Kursreguleringsfond	Totalt
Saldo 01.01.	1 532 589 470	14 895 174	40 972 329	269 967 198	1 858 424 171
Premier	118 633 713		-40 965 158		77 668 555
Administrasjonspremie	-7 799 000				-7 799 000
Gjenforsikringspremie	-105 000				-105 000
Rentegaranti	-6 010 000				-6 010 000
Pensjonsutbetalinger	-64 318 320				-64 318 320
Garantert rente	37 302 864		819 447		38 122 311
Risikoresultat	12 854 843				12 854 843
Endring i administrasjonsreserve	-1 310 728				-1 310 728
Overføringer	0	20 000 000	43 271 074	55 115 105	118 386 179
Saldo 31.12.	1 621 837 843	34 895 174	44 097 693	325 082 302	2 025 913 012

«Det er ingen tvil om at uten Halden kommunale pensjonskasses gode avkastning ville Halden kommune hatt vesentlig større utgifter til pensjon.»

Roar Vevelstad, rådmann i Halden kommune

Note 10: Spesifikasjon av avsetninger på balansen

	2017	2016	2017	2016	Endring
	Antall forsikrede		Reserve opptjente ytelser (beregnet etter individuell pensjonsalder)		
Aktive	2 190	2 130	571 081 761	539 588 013	31 493 748
Oppsatte rettigheter	2 815	2 642	131 208 498	129 804 619	1 403 879
Oppsatte/aktive i alt	5 005	4 772	702 290 259	669 392 632	32 897 627
Alderspensjon	997	918	539 020 693	499 637 476	39 383 217
Ektefellepensjon	146	146	49 455 024	51 816 648	-2 361 624
Barnpensjon	6	6	7 217 241	7 267 171	-49 930
Uførepensjon	368	356	266 202 972	249 846 720	16 356 252
Aktuelle i alt	1 517	1 426	861 895 930	808 568 015	53 327 915
TOTALT	6 522	6 198	1 564 186 189	1 477 960 647	86 225 542
Netto Premiereserve			1 564 186 189	1 477 960 647	86 225 542
Netto premiereserve			1 564 186 189	1 477 960 647	86 225 542
Erstatningsavsetninger			17 927 477	17 093 918	833 559
Adminstrasjonsreserve			39 724 177	37 534 905	2 189 272
Premiereserve inkl. erstatningsavsetninger og adm.reserve			1 621 837 843	1 532 589 470	89 248 373
Forhåndsreservering K2013					0
Manglende avsetning			0	0	0
Balansført premiereserve			1 621 837 843	1 532 589 470	89 248 373

Endring i forsikringsfondet	
Endring i premiereserve før erstatningsavsetninger og administrasjon	86 225 542
Gjenstående oppreservering K2013 pr. 31.12.2014	0
Endring i erstatningsavsetninger	833 559
Endring i administrasjonsavsetninger	2 189 272
Sum endring i premiereserve	89 248 373
Premiefond anvendt til dekning av premie	-40 965 158
Renter til premiefondet	819 447
Overskudd på avkastningsresultat overført premiefond	43 271 074
Risikoresultat tilordnet forsikringskontrakter overført premiefond	0
Sum endring i premiefond	3 125 363
Tilleggsavsetninger	20 000 000
Endring i risikoutjevningfond	-11 249 727
Sum alle endringer	101 124 009

Premiefond	2017	2016
Premiefond 31.12.	44 097 693	40 972 329
Tilleggsavsetninger	34 895 179	14 895 179
Årlig innbetalt premie	118 633 713	122 258 562
Premiefondet i % av årlig premie	37,17 %	33,51 %

Premiefondets anvendelse siste 7 år	Dekning av premie
2017	40 965 158
2016	5 028 402
2015	20 607 000
2014	0
2013	0
2012	0
2011	27 142 280

Note 11: Forsikringstekniske avsetninger pr 31.12.17

	Sum
Premiereserve	1 603 910 367
Kursreguleringsfond	325 082 302
Tilleggsavsetninger	34 895 174
Premiefond	44 097 691
Erstatningsreserve	17 927 477
Sum	2 025 913 011

Note 12: Spesifikasjon av premiefond

Halden kommune	H. Kirkelig Fellesråd	Halden Kom. PK	Halden Frivill. Sent.	Sum
43 584 445	431 442	59 358	22 448	44 097 692

Note 13: Egenkapital

MORSELSKAPET					
Egenkapital	Innskutt EK	Fond for urealiserte gevinster	Risikoutjevningfond	Opptjent EK	Sum EK
EK 01.01.17	44 215 188	0	12 000 000	97 662 277	153 877 465
Resultat av ikke-teknisk regnskap				5 733 938	5 733 938
Andre resultatkomponenter				42 702	42 702
Skattekostnader				-17 202	-17 202
Administrasjonsresultat				1 333 077	1 333 077
Rentegarantipremie og forjennestelement				6 010 000	6 010 000
Avkastning på risikoutjevningfondet			750 273		750 273
Risikoresultat			-12 000 000	-854 843	-12 854 843
Egenkapital 31.12.17	44 215 188	0	750 273	109 909 950	154 875 411

KONSERN					
Nåverdikorreksjon av utsatt skatt					414 592
Minoritetens andel av egenkapital					13 575 364
Egenkapital konsern 31.12.17					168 865 367

Note 14: Resultatanalyse

Administrasjonsresultat	1 333 077
Premie for avkastningsgaranti	6 010 000
Netto finansinntekter i kollektiv porteføljen	102 143 658
- Pliktige rentekostnader	-38 122 311
Renteresultat	64 021 347
Risikoresultat	-12 854 843
Teknisk resultat	58 509 581

Resultat i selskapsporteføljen	5 733 938
Skattekostnader	-17 202
Andre resultatkomponenter	42 702
Total resultat før disponering	64 269 019
Risikoresultat overført til risikoutjevningfond	12 000 000
Overført til tilleggsavsetninger	-20 000 000
Risikoresultat til premiefond	0
Renteresultat til premiefond	-43 271 074
Renteresultat overført til premiereserve	0
Renteresultat til risikoutjevningfond	-750 273
Fra egenkapital til K2013	0
Til selskapsporteføljen	12 247 672

Note 15: Kapitalavkastning

Kollektivporteføljen (kunde):		
Kapitalavkastning	Verdijustert	Bokført
2017	8,21 %	6,15 %
2016	6,27 %	4,76 %
2015	4,86 %	7,49 %
2014	7,78 %	5,81 %
2013	9,96 %	4,41 %
2008	3,39 %	4,33 %

Selskapsporteføljen:	
Kapitalavkastning	Verdijustert
2017	3,90 %
2016	5,11 %
2015	3,46 %
2014	6,90 %
2012	7,90 %
2011	15,92 %

Note 16: Obligasjoner, sertifikater og andre finansielle eiendeler, inkl urealiserte tap

Pengemarkedsfond	Antall	Kostpris	Kursverdi	Urealisert	Balanseført verdi
Nordea Likviditet PLUSS (selskap)	18 636,383	18 610 925	18 626 204	15 279	18 626 204
Nordea Likviditet Pensjon	59 567,582	60 466 001	60 354 014	-111 987	60 354 014
Sum		79 076 926	78 980 218	-96 708	78 980 218

Obligasjonsfond	Antall	Kostpris	Kursverdi	Urealisert	Balanseført verdi
Alfred Berg Høyrente	481 062,374	46 974 036	43 361 038	-3 612 998	43 361 038
Alfred Berg Nordic Inv Grade Inst	799 623,250	81 018 468	82 066 294	1 047 826	82 066 294
KLP Global Obligasjon I	56 343,703	60 439 392	65 493 481	5 054 089	65 493 481
PGIM Global Coporate Hdg	8 156,290	90 021 630	91 326 571	1 304 941	91 326 571
Sum		278 453 526	282 247 384	3 793 858	282 247 384
Til sammen		357 530 452	361 227 602	3 697 150	361 227 602

Note 17: Aksjer og andeler i aksjefond, inkl urealisert tap

Aksjefond	Antall	Kostpris	Kursverdi	Urealisert	Balanseført verdi
Carnegie Aksje Norge	1 840,629	6 940 394	26 770 548	19 830 154	26 770 548
Carnegie WorldWide	5 431,454	24 848 855	73 771 261	48 922 406	73 771 261
Valutaderivater Carnegie			830 044	830 044	830 044
Alfred Berg GAMBAK	1 915,392	18 159 453	55 634 019	37 474 566	55 634 019
Danske Fund Aksje Norge Inst II	26 918,000	23 000 000	74 392 963	51 392 963	74 392 963
KLP Aksjeeuropa Indeks II	7 907,252	10 000 000	13 222 729	3 222 729	13 222 729
KLP Aksjeglobal Indeks II	10 997,537	16 052 810	26 222 950	10 170 140	26 222 950
KLP Aksjeglobal Indeks III	12 830,107	14 005 110	30 286 801	16 281 691	30 286 801
KLP Aksjeglobal Indeks IV	22 445,554	36 753 554	48 033 561	11 280 007	48 033 561
KLP Aksjenorge Indeks	6 267,278	10 026 107	15 767 456	5 741 349	15 767 456
KLP Aksjenorge Indeks II	12 034,602	20 000 000	26 191 969	6 191 969	26 191 969
KLP Aksje Verden Indeks	6 442,569	16 711 492	18 161 294	1 449 802	18 161 294
Nordea Stabile Aksjer Global	30 096,142	38 000 000	76 722 219	38 722 219	76 722 219
Nordea I - Stable Emerging Markets Equity	30 247,381	14 000 000	19 534 364	5 534 364	19 534 364
Pareto Global C	19 566,058	24 500 000	44 689 584	20 189 584	44 689 584
ACM Bernstein Global Core Eq	22 589,552	39 012 658	56 690 101	17 677 443	56 690 101
Coronation Global EM	196 033,750	14 646 000	21 595 303	6 949 303	21 595 303
Arctic Norwegian Equities Class D	10 726,263	15 064 500	20 239 171	5 174 671	20 239 171
Sector Kernel	19 860,990	16 680 000	20 519 847	3 839 847	20 519 847
Sum		358 400 933	669 276 184	310 875 251	669 276 184

Aksjeporteføljen skal ha en relativ risiko (historiske avvik fra referanseindeksen) på mellom 0 og 6. Relativ risiko for aksjeporteføljen i 2017 var 2,6.

«Både styret og de ansatte har lang fartstid i institusjonen, og fokus på å bygge kunnskap i egen organisasjon har vært viktig i mange år og er det fortsatt.»

Lokalavisen HA, Halden Arbeiderblad

Note 18: Obligasjoner som holdes til forfall – anleggsmidler

Kategori	Bokført verdi	Urealisert gevinst / tap	Påløpt rente / utbytte	Markedsverdi
Bank	389 905 200	-3 550 215	7 326 803	393 681 788
Kommunale foretak	5 990 100	7 429	219 736	6 217 265
Kredittselskaper	22 448 200	-1 308 548	532 055	21 671 707
Maskinvare	8 000 000	0	16 526	8 016 526
Obligasjoner med fortrinnsrett	10 744 500	455 241	265 130	11 464 871
Obligasjon Storebrand	10 275 000	-262 590	44 000	10 056 410
Sum	447 363 000	-4 658 683	8 404 250	451 108 567

Duasjon	3,38 år
Effektiv rente	4,07 %

Note 19: Inntekter fra og kostnader ved finansielle eiendeler

MORSELSKAPET	2017		2016	
	Kollektiv	Selskap	Kollektiv	Selskap
Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	5 887	1 530	4 638	1 206
Renter utlån	3 079	0	1 058	0
Renter bank	1 777	473	817	445
Renter obligasjoner og sertifikater	6 378	601	2 767	589
Renter obligasjoner holdt til forfall	19 314	0	21 837	0
Sum renteinntekter	30 548	1 074	26 478	1 034
Inntekter fra investeringseiendom	9 710	1 530	10 061	3 561
Kostnader investeringseiendom	-346	0	-1 530	0
Sum netto inntekter fra investeringseiendom	9 364	1 530	8 531	3 561
Realisert kursgevinst og -tap aksjer	5 916	-300	30 367	0
Realisert kursgevinst og -tap obligasjoner	56 316	-99	8 385	0
Sum realisert kursgevinst og -tap	62 231	-399	38 752	0
Urealisert kursgevinst og -tap aksjer	97 530		24 894	
Urealisert kursgevinst og -tap obligasjoner	-42 415	149	8 693	509
Verdiendringer eiendom	0	0	300	500
Sum verdiendringer	55 115	149	33 887	1 009
Forvaltningsgebyrer	237	0	126	-22
KONSERN	2017		2016	
	Kollektiv	Selskap	Kollektiv	Selskap
Renter utlån	3 079	0	1 058	0
Renter bank	1 777	473	817	445
Renter obligasjoner og sertifikater	6 378	601	2 767	589
Renter obligasjoner holdt til forfall	19 314	0	21 837	0
Sum renteinntekter	30 548	1 074	26 478	1 034
Inntekter fra investeringseiendom	9 710	1 530	15 509	4 977
Kostnader investeringseiendom	-346	0	-1 530	0
Sum netto inntekter fra investeringseiendom	9 364	1 530	13 979	4 977
Realisert kursgevinst og -tap aksjer	5 916	300	30 367	0
Realisert kursgevinst og -tap obligasjoner	56 316	99	8 385	0
Sum realisert kursgevinst og -tap	62 231	399	38 752	0
Urealisert kursgevinst og -tap aksjer	97 530		24 894	
Urealisert kursgevinst og -tap obligasjoner	-42 415	149	8 693	509
Verdiendringer eiendom	0	0	300	500
Sum verdiendringer	55 115	149	33 887	1 009
Forvaltningsgebyrer	237	0	126	-22

Note 19 er oppgitt i 1000-kroner.

Note 20: Realisert tap/gevinst verdipapirer

Gevinst/ tap ved salg av verdipapirer	2017		2016	
	Tap	Gevinst	Tap	Gevinst
Salg av obligasjoner	-134 209	61 277 514	-145 538	1 175 279
Valutasikring obligasjoner	-11 512 940	6 586 050	-3 016 271	10 371 240
Salg av aksjer	-300 000	5 915 639	0	30 367 122
	-11 947 149	73 779 203	-3 161 809	41 913 641

Note 21: Fordringer

Fordringer mot HKP Eiendom Holding AS er knyttet til kjøp av Os Allé 3 Eiendom AS. Oppgjort 1.halvår 2018. Fordring pensjonspremie/AFP er i sin helhet innbetalt til pensjonskassen i januar/februar 2018.

Morselskapet	Beløp	Portefølje
Fordring på HKP Holding Eiendom AS	5 636 490	Selskap
Fordring på HKP Holding Eiendom AS	22 067 765	Kunde
Ubetalt premie/AFP per 31.12	12 198 004	Kunde
Utlegg Halden kommune i forbindelse med vannskade i Rådhuset	1 765 551	Kunde
Fordring mellom porteføljene	1 314 790	Kunde
Diverse forskuddsbetalte kostnader	721 400	Kunde
Sum	43 704 000	

Konsernet	Beløp	Portefølje
Fordring på HKP Holding Eiendom AS	5 636 490	Selskap
Fordring på HKP Holding Eiendom AS	22 067 765	Kunde
Ubetalt premie/AFP per 31.12	12 198 004	Kunde
Utlegg Halden kommune i forbindelse med vannskade i Rådhuset	1 765 551	Kunde
Fordring mellom porteføljene	1 314 790	Kunde
Diverse forskuddsbetalte kostnader	1 567 494	Kunde
Sum	44 550 094	

Note 22: Utlånsporteføljen

HKP yter lån til medlemmer mot førsteprioritets pant i fast eiendom. Lånene kan ikke overstige 80 % av markedsverdi av pantet. Ved årsskiftet var renten 2,50 % innenfor 60 % av markedsverdi og 3,00 % for den andelen av lånet som ligger mellom 60 % og 80 % av markedsverdi. Utlån til medlemmer pr 31.12.17 er på 30 452 480,- kroner. I de siste årene har pensjonskassen ikke hatt tap på utlånsvirksomheten.

Note 23: Pantelån

Lånetaker	Låneopptak	Betingelser	Valuta	Utbet pr 31.12.17	Låneramme
Saugbrugs Bioenergi AS	22.11.2016	3 mnd NIBOR +5,05 % p.a.	NOK	47 000 000	50 000 000
Helsehuset 1 AS	22.12.2016	3,70 %	NOK	18 400 000	
Felt Z AS	06.06.2017	3,95 %	NOK	4 300 000	
Mjåvand AS	30.06.2017	3,95 %	NOK	4 500 000	
NHV 25 Holding AS	03.07.2017	3,62 %	NOK	10 900 000	
Nydalen Eiendomsholding AS	28.09.2017	3,68 %	NOK	8 200 000	
Oslo Sentrumsholding AS	28.09.2017	3,85 %	NOK	12 500 000	
Forskningsveien II AS	13.10.2017	3,70 %	NOK	14 100 000	
Utlån til medlemmer			NOK	30 452 480	
Sum				150 352 480	

Note 24: Andre finansielle eiendeler inkl bankinnskudd

MORSELSKAP	2017	2016
DNB	18 212 506	32 082 091
Nordea	0	2 601
Danske Bank	13 334 761	2 123 185
Sparebank 1	30 015 131	29 574 559
	61 562 399	63 782 436

Selskapsporteføljens andel av bankinnskudd er 34 076 990,- kroner.

KONSERN	2017	2016
DNB	21 361 467	38 011 904
Nordea	0	2 601
Danske Bank	13 334 761	2 123 185
Sparebank 1	30 015 131	29 574 559
	64 711 360	69 712 249

Selskapsporteføljens andel av bankinnskudd er 32 606 208,- kroner.

Note 25: Kortsiktig gjeld/annen gjeld

Kortsiktig gjeld består av avsatte periodiserte kostnader, pensjonsinnskudd, feriepenger, arbeidsgiveravgift, fagforeningskontingent og skattetrekk.

Note 26: Investerings eiendom

Eiendommene er verddivurdert av takstmann pr. desember 2017, og balanseført til virkelig verdi jfr. IAS 40.

Verdsettelsene er basert på en forrentningsverdi av eiendommene gjennomført av uavhengig takstmann.

Leieinntektene i morselskapet er på 13 079 178,- kroner i 2017. Kostnader vedrørende eiendommene utgjør kr 294 960,- i 2017, slik at netto leieinntekter fra Halden kommune utgjør 12 784 218,-.

Leieinntektene er indeksregulert i 2017, gjeldende fra og med 01.01.17.

Porteføljen består av følgende eiendommer:

MORSELSKAP, kunde								
Eiendom	Anskaffet/ Solgt	Anskaffelses- verdi	Historisk balanseført merverdi	Balanseført verdi før merverdi	Tilgang investert av kassen	Mer-/ mindreverdi 2017	Balanseført verdi 31/12	Leie- inntekter 2017
Busterudgata 3 - St. Josephs	sep. 17	0	0	0			0	625 973
Storgt.8 / Wielsplass 4 - Rådhuset	mar. 03	48 352 144	36 047 856	89 248 053	4 954 240		94 202 293	6 369 004
Svenskegata 6 - Fayegården	mar. 03	7 100 000	9 200 000	17 000 000	35 756		17 035 756	1 180 676
Kongens Brygge 3 - Tollboden	jul. 10	4 300 000	1 200 000	5 500 000	139 434		5 639 434	356 535
Storgt.8 / Wielsplass 4 - Gamle rådhus	mar. 03		14 700 000	15 000 000	9 856 632		24 856 632	1 177 943
Sum kunde		59 752 144	61 147 856	126 748 053	14 986 062	0	141 734 115	9 710 132

MORSELSKAP, selskap

Eiendom	Anskaffet/ Solgt	Anskaffelses- verdi	Historisk balanseført merverdi	Balanseført verdi før merverdi	Tilgang investert av kassen	Mer-/ mindre verdi 2017	Balanseført verdi 31/12	Leie- inntekter 2017
Storgt.8 / Wielsplass 4 - Brannstasjonen	mar.03	7 647 856	6 852 144	14 500 000			14 500 000	1 052 679
Tordenskjoldsgt. 4 - Folkets Hus	jun.08	11 648 400	19 351 600	33 934 153	570 091		34 504 244	2 316 367
Sum selskap		19 296 256	26 203 744	48 434 153	570 091	0	49 004 244	3 369 046

Alle bygninger er kontoreiendommer, med unntak av Brannstasjonen som er kontor/ lager/ garasjer. Eiendommene er 100% utleid til Halden kommune. Leieavtalen er oppsigelig for leietaker. Verdsettelsene er basert på en forrentningsverdi av eiendommene gjennomført av uavhengig takstmann.

* Eiendommen Busterudgata 3 - St. Josephs ble solgt til takst i 2017.

KONSERN, kunde

Eiendom	Anskaffet/ Solgt	Anskaffelses- verdi	Historisk balanseført merverdi	Balanseført verdi før merverdi	Tilgang investert av kassen	Mer-/ mindre verdi 2017	Balanseført verdi 31/12	Leie- inntekter 2017
Busterudgata 3 - St. Josephs	sep.17	0	0	0			0	625 973
Storgt.8 / Wielsplass 4 - Rådhuset	mar.03	48 352 144	36 047 856	89 248 053	4 954 240		94 202 293	6 369 004
Svenskegata 6 - Fayegården	mar.03	7 100 000	9 200 000	17 000 000	35 756		17 035 756	1 180 676
Kongens Brygge 3 - Tollboden	jul.10	4 300 000	1 200 000	5 500 000	139 434		5 639 434	356 535
Storgt.8 / Wielsplass 4 - Gam- le rådhus	mar.03		14 700 000	15 000 000	9 856 632		24 856 632	1 177 943
Hassingveien 40	jan.16	100 030 000	100 030 000	100 030 000			100 030 000	7 548 397
Svinesund Transportsenter AS	nov.17	118 134 511	118 134 511	118 134 511			118 134 511	1 234 018
Os Allé 3 Eiendom AS	des.17	16 667 700	16 667 700	16 667 700			16 667 700	0
Sum kunde		159 782 144	161 177 856	226 778 053	14 986 062	0	376 566 326	17 258 529

KONSERN, selskap

Eiendom	Anskaffet/ Solgt	Anskaffelses- verdi	Historisk balanseført merverdi	Balanseført verdi før merverdi	Tilgang investert av kassen	Mer-/ mindre verdi 2017	Balanseført verdi 31/12	Leie- inntekter 2017
Storgt.8 / Wielsplass 4 - Brannstasjonen	mar.03	7 647 856	6 852 144	14 500 000			14 500 000	1 052 679
Tordenskjoldsgt. 4 - Folkets Hus	jun.08	11 648 400	19 351 600	33 934 153	570 091		34 504 244	2 316 367
Hassingveien 40	jan.16	26 000 000	26 000 000	26 000 000			26 000 000	1 961 995
Svinesund Transportsenter AS	nov.17	30 705 764	30 705 764	30 705 764			30 705 764	320 748
Os Allé 3 Eiendom AS	des.17	4 332 300	4 332 300	4 332 300			4 332 300	0
Sum selskap		45 296 256	52 203 744	74 434 153	570 091	0	110 042 308	5 331 041

«En sentral del av reisen HKP har vært gjennom de siste ti årene, har bestått i å ruste seg mot nedgangstider»

Lokalavisen HA, Halden Arbeiderblad

Note 27: Aksjer i datterselskaper

Pensjonskassen innregner investeringer i datterselskapet ved måling til virkelig verdi etter IAS39.

Selskapets navn	Kontoradr.	Eierandel	Kostpris	Markedsverdi	Mer-/mindre-verdier
HKP Eiendom Holding AS	Halden	100 %	246 330 000	259 590 905	13 260 905

Fordelt på:

2.2.1 Aksjer og andeler i datterforetak, selskapsporteføljen	53 553 615
6.2.1 Aksjer og andeler i datterforetak, kollektivporteføljen	206 037 290
Sum begge porteføljer	259 590 905

Resultatfordeling:	
2.1 Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	5 887 035
12.1 Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	1 529 807
Sum	7 416 842

HKP Eiendom Holding AS er et heleid datterselskap, som eier alle aksjene i selskapet Hassingveien 40 Eiendom AS, og Os Allé 3 Eiendom AS, samt 90,83 % av aksjene i Svinesund Transportsenter AS.

Fordring / gjeld konsern:	27 704 255
----------------------------------	-------------------

Det har ikke vært inntekter eller kostnader mellom konsernselskap.

Note 28: Administrasjonskostnader

Andre driftsutgifter	2017	2016
Lønnskostnader	4 390 992	4 304 315
Andre driftsutgifter	2 292 313	1 949 586
Forvaltningsomkostninger	237 373	125 766
Forsikringsrelaterte kostnader	855 973	894 818
Sum	7 776 651	7 274 485

Fra 1.1.2017 ble det innført finansskatt på lønn og styrehonorar i pensjonskassen. Dette har medført noe økte lønnskostnader i 2017.

Note 30: Andre kostnader

MORSELSKAP		
Kostnader til revisjon inkl. mva	2017	2016
Lovpålagt revisjon – årsregnskap og ligningspapirer	265 000	265 000
Regnskapsmessig bistand	145 000	102 500
Sum	410 000	367 500

Note 29: Ytelser til ledende ansatt og styret

Styrehonorar utgjorde 412 500,- kroner.

Et av styrets medlemmer har lån i Halden kommunale pensjonskasse.

Godtgørelse til daglig leder utgjorde:

Fast lønn	1 000 000
Pensjon	172 177
Andre naturalytelser	4 392
Sum	1 176 569

KONSERN		
Kostnader til revisjon inkl. mva	2017	2016
Lovpålagt revisjon – årsregnskap og ligningspapirer	310 000	295 000
Regnskapsmessig bistand	484 275	229 625
Sum	794 275	524 625

Note 31: Skatt

Skatter kostnadsføres når de påløper, det vil si at skattekostnaden er knyttet til det regnskapsmessige resultat før skatt. Skattekostnaden består av betalbar skatt (skatt på årets skattepliktige inntekt) og endring i netto utsatt skatt, samt formueskatt. Skattekostnaden fordeles på ordinært resultat og resultat av ekstraordinære poster i henhold til skattegrunnlaget.

Årets skattekostnad fremkommer slik:	2017	
	Morselskap	Konsern
Betalbar skatt	17 202	
For mye avsatt tidligere år	-	
Endring utsatt skatt	-	1 260 819
Årets totale skattekostnad	17 202	1 260 819

Avstemming skattekostnad og skatt beregnet med nominell skattesats:		
Årets totale skattekostnad	17 202	
Skatt beregnet med nominell skattesats (25%)	253 787	
Avvik	-236 585	
Avviket forklares med:		
Skatt på permanente forskjeller	2 829 802	
Ikke utlignede endring i midlertidige forskjeller	-3 325 898	
1% effekt av endret skattesats	259 511	
Sum forklaring	-236 585	

Betalbar skatt i årets skattekostnad fremkommer slik:		
Ordinært resultat før skattekostnad	1 015 147	
Permanente forskjeller	11 250 400	
Verdiendring aksjer og obligasjoner	-56 793 792	
Endring midlertidige forskjeller	-746 291	
Sum årets skattepliktige overskudd	-45 274 536	
Kostnadsført betalbar skatt	17 202	

Spesifikasjon av grunnlag for utsatt skattefordel

Positive - og negative forskjeller mellom finansregnskap og skatteregnskap danner grunnlag for beregningen av utsatt skatt eller utsatt skattefordel i balansen.

Forskjeller som ikke kan utlignes:	MORSELSKAP		KONSERN	
	2017	2016	2017	2016
Bygninger og gevinst og tapskonto	92 075 662	91 329 372	81 502 658	97 153 105
Verdipapirer	327 818 027	269 967 198	327 818 027	265 329 053
Underskudd til fremføring	-379 414 053	-334 139 518	-392 730 493	-334 139 518
Sum	40 479 636	25 951 134	16 590 192	28 342 640
Utsatt skatt (25%, 24%)	10 119 909	6 228 272	4 147 548	6 802 234
Ikke utlignede forskjeller	-10 119 909	-6 228 272	-10 119 909	22 518 907
Utsatt skatt grunnlag	0	0	-5 972 361	5 823 733
Utsatt skattefordel			-7 494 091	
Utsatt skatt			1 521 730	5 823 733
Sum			-5 972 361	5 823 733

For konsernet er utsatt skatt og utsatt skattefordel delvis nåverdieregnet. For konsernet foreligger det også 23% utsatt skatt for enkelte selskap. Utsatt skatt er ikke utlignet vil ved realisasjon av verdiendring i kundeporteføljen bli tilført forsikringstekniske avsetninger. Skattemessig kostpris på bygningen er økt med tilsvarende andel av verdiregulering eiendom som er tilført premiereserve knyttet til kundeporteføljen. Utsatt skatt fra datterselskap er inntatt med 9% nåverdieregning.

Formueskatt	2017	2016		
Skattepliktig bruttoformue	2 028 340 676	2 028 340 676		
Skattepliktig gjeld	-2 016 891 090	-2 016 891 090		
Grunnlag formueskatt	11 449 586	11 449 586		
0,15% formueskatt	0	17 174		

Note 32: Kontantstrømoppstilling

MORSELSKAPET		
Kontantstrømoppstilling – Den indirekte modell	2017	2016
Kontantstrøm av operasjonelle tjenester		
Resultat før skatt	1 015 147	11 293 578
Betalt skatt	-17 202	-
Overført fra/til Premiefond og tilleggsavsetninger	23 125 362	35 913 370
Verdiendring verdipapirer	-56 644 911	-40 740 596
Gevinst/tap verdipapirer	-61 832 053	-38 751 832
Netto økning/reduksjon investert i finansielle omløpsmidler	126 829 087	-138 929 231
Endring i kursreguleringsfond	55 115 104	37 375 688
Verdiendring/gevinst/tap fast eiendom/tilgang	-23 882	-800 000
Forskjell kostnadsført pensjon og inn/utbetalinger	89 248 373	84 243 258
Endring andre tidsavgrensningsposter	-426 464	17 048 792
Netto kontantstrøm operasjonelle aktiviteter (A)	176 388 561	-33 346 973

Kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter		
Netto Investeringer og salg i fast eiendom	-6 032 281	45 658 874
Netto investeringer i aksjer	-120 300 000	-126 030 000
Netto reduksjon/økning pantelån	-87 677 392	-25 549 964
Netto reduksjon/økning andre utlån	-27 551 811	-
Netto investert/solgt i finansielle anleggsmidler	62 952 885	31 655 761
Netto investert finansielle omløpsmidler (B)	-178 608 599	-74 265 329

Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		
Endring i innskutt egenkapital	-	-
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter (C)	-	-

Netto endring i likvider gjennom året (A+B+C)	-2 220 038	-107 612 302
Likvidbeholdning 1.1.	63 782 436	171 394 738
Likvidbeholdning 31.12	61 562 398	63 782 436

Inkl. i posten likvidbeholdning er medtatt følgende poster fra balansen		
	31.12.2017	31.12.2016
Likvidbeholdning	61 562 398	63 782 436
Sum	61 562 398	63 782 436

«Halden kommunale pensjonskasse leverer med det en meravkastning på over 30 millioner kroner i forhold til nærmeste konkurrent»

Thor Edquist, ordfører Halden kommune

Note 32: Kontantstrømoppstilling

KONSERN		
Kontantstrømoppstilling – Den indirekte modell	2017	2016
Kontantstrøm av operasjonelle tjenester		
Resultat før skatt	-1 821 078	11 622 548
Betalt skatt	-17 202	-
Overført fra/til Premiefond og tilleggsavsetninger	23 125 362	35 913 370
Verdiendring verdipapirer	-49 228 069	-34 896 533
Gevinst/tap verdipapirer	-61 832 053	-38 751 832
Netto økning/reduksjon investert i finansielle omløpsmidler	124 726 180	-138 929 231
Endring i kursreguleringsfond	55 115 104	37 375 688
Verdiendring/gevinst/tap fast eiendom/tilgang	-23 882	-410 350
Forskjell kostnadsført pensjon og inn/utbetalinger	89 248 373	84 243 258
Endring andre tidsavgrensningsposter	1 221 536	16 694 815
Netto kontantstrøm operasjonelle aktiviteter (A)	180 514 271	-27 138 267
Kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter		
Netto Investeringer og salg i fast eiendom	-175 646 848	-80 659 194
Netto investeringer i aksjer		-
Netto reduksjon/økning pantelån	-87 677 392	-25 549 964
Netto reduksjon/økning andre utlån		-
Netto investert/solgt i finansielle anleggsmidler	62 998 637	31 655 761
Netto investert finansielle omløpsmidler (B)	-200 325 603	-74 553 397
Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		
Endring i innskutt egenkapital	13 495 652	-
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter (C)	13 495 652	-
Netto endring i likvider gjennom året (A+B+C)	-6 315 680	-101 691 664
Likvidbeholdning 1.1.	69 712 249	171 403 913
Likvidbeholdning 31.12	63 396 569	69 712 249
Inkl. i posten likvidbeholdning er medtatt følgende poster fra balansen		
	31.12.2017	31.12.2016
Likvidbeholdning	63 396 569	69 712 249
Sum	63 396 569	69 712 249

Note 33: Stresstest / risikomåling

Pensjonskassen måler risiko ved stresstestene I og II, etter anbefaling av Finanstilsynet. Stresstest I baserer seg på virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser og en definisjon av bufferkapital under forutsetning av at selskapet avvikles, mens stresstest II baserer seg på bokførte verdier og en definisjon av bufferkapital under forutsetning av løpende drift.

Stersstest I

Samlet tapspotensiale	476 875
Bufferkapital	519 139
Over-underskudd bufferkapital	42 263
Bufferkapitalutnyttelse	92 %

Stersstest II

Samlet tapspotensiale	211 773
Bufferkapital	452 743
Over-underskudd bufferkapital	240 970
Bufferkapitalutnyttelse	47 %

Note 34: Tilstrekkelighetstest

I forbindelse med overgang til K2013 hadde HKP pr 31.12.2013 et avsetningsbehov på 49,3 millioner kroner.

Pensjonskassen besluttet en opptrappingsplan på 7 år, regnet fra 1.1.2014. Ved hjelp av god finansavkastning og positivt risikoresultat har HKP oppreservert til K2013 dødelighetsgrunnlag.

Fra og med 31.12.2015 er HKP fullt ut oppreservert.

Note 35: Solvensmarginkrav

Egenkapital	154 125
Anvarlig lånekapital	-
50 % av TA og RUF	17 823
Solvensmarginkapital	171 948

4 % av premiereserve, TA og premiefond (og forhåndsreservering K2013)	59 603
0,3 % av Dødsrisikosum	2 110
18 % av ett års risikokostnad for uførhet og premiefritak	4 158
Solvensmarginkrav	65 871

Solvensmargin	261,04 %
---------------	----------

«I dag kan vi gratulere Halden kommunale pensjonskasse med antagelig det beste resultatet noensinne.»

Thor Edquist, ordfører Halden kommune

Aktuarberetning

Til styret i Halden kommunale pensjonskasse!

Aktuaren skal sørge for at pensjonskassen til enhver tid blir drevet på en forsikringsteknisk ansvarlig måte. I henhold til dette har aktuaren vurdert den forsikringstekniske status for pensjonskassen pr. 31.12.2017.

For de forsikringstekniske beregningene er det regnet med diskonteringsrente på 2,62 %, 2,5 % og 2,0 % p.a. for premiereserve som stammer fra premier som er påløpt henholdsvis til og med 2011, fra 2012 til og med 2014, og fra 2015. Det er ikke gjort eksplisitte forutsetninger om fremtidig regulering av lønn og G.

Med virkning fra 2014 innførte pensjonskassen et nytt dødelighetsgrunnlag, K2013. Bakgrunnen er økt og antatt fortsatt økende levetid, og det nye grunnlaget har medført økt avsetningsbehov for sikring av pensjonskassens påløpte pensjonsforpliktelse. Fra og med 31.12.2015 har pensjonskassen full finansiell dekning for premiereservekravet beregnet med K2013.

Forutsetninger om uførhet er basert på en tilpasning av tabell KU forsterket med hhv. 77 % for kvinner og 50 % for menn.

Avkastningsresultatet for 2017 var på 64,0 millioner kroner, der 20,0 millioner kroner ble disponert til tilleggsavsetningene, 43,3 millioner ble disponert til premiefondet og 0,8 millioner var avkastning tilknyttet risikoutjevningfondet.

Risikoresultatet for 2017 var på -12,9 millioner kroner og ble finansiert med 12 millioner kroner fra risikoutjevningfondet og 0,9 millioner kroner fra opptjent egenkapital.

Forsikringsteknisk resultat og dets anvendelse fordelte seg slik i 2017:

«Område»	Resultat	Resultat anvendt til				
		Styrking av premiereserve nedgang grunnlagsrente	Tilleggsavsetning	Risikoutjevningfond	Premiefond	Opptjent egenkapital
Administrasjonsresultat	1 333 077	-	-	-	-	1 333 077
Risikoresultat	-12 854 843	-	-	- 12 000 000	-	- 854 843
Renteresultat	64 021 347	-	20 000 000	750 273	43 271 074	-
Rentegarantipremie	6 010 000	-	-	-	-	6 010 000
Til sammen	58 509 581	-	20 000 000	- 11 249 727	43 271 074	6 488 234

Avsatt premiereserve pr. 31.12.2017 er vist i nedenstående tabell:

Post	Beløp
Netto premiereserve K2013	1 564 186 189
Erstatningsavsetning	17 927 477
Administrasjonsreserve	39 724 177
Til sammen	1 621 837 843

Ved premiefastsettelsen for 2018 er det tatt utgangspunkt i en beregnet premiekostnad, inklusive anslått reguleringspremie, på 20,19 % av pensjonsgrunnlaget. Det er da forutsatt regulering av pensjonsgrunnlag og pensjonsytelser lik 4 %. Den faktiske reguleringskostnaden vil være kjent først når lønns- og G-reguleringen er gjennomført.

Oslo, 12. mars 2018

Pål Lillevold
Aktuar

Henrik Paulov Hammer
Aktuar

Uavhengig revisors beretning

Til generalforsamlingen i Halden Kommunale Pensjonskasse

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Halden Kommunale Pensjonskasses årsregnskap som består av:

- selskapsregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper, og
- konsernregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening:

- er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter
- gir selskapsregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til Halden Kommunale Pensjonskasse per 31. desember 2017 og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.
- gir konsernregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til konsernet Halden Kommunale Pensjonskasse per 31. desember 2017 og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av selskapet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Annen informasjon

Ledelsen er ansvarlig for annen informasjon. Annen informasjon består av årsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke annen informasjon, og vi attesterer ikke den andre informasjonen.

Uavhengig revisors beretning 2017 Halden Kommunale Pensjonskasse - Side 1 av 4

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese annen informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom annen informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den andre informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet er ledelsen ansvarlig for å ta standpunkt til selskapets og konsernets evne til fortsatt drift, og på tilbørlig måte å opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avggi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter

omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets og konsernets interne kontroll.

- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om selskapets og konsernets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifierer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapet og konsernet ikke fortsetter driften.
- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.
- innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om det konsoliderte regnskapet. Vi er ansvarlige for å lede, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen. Vi alene er ansvarlige for vår revisjonskonklusjon.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og

oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets og konsernets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Halden, 21. mars 2018
BDO AS

Jørn Løken
Statsautorisert revisor

Uavhengig revisors beretning 2017 Halden Kommunale Pensjonskasse - Side 4 av 4

BDO AS, et norsk aksjeselskap, er deltaker i BDO International Limited, et engelsk selskap med begrenset ansvar, og er en del av det internasjonale nettverket BDO, som består av uavhengige selskaper i de enkelte land. Foretaksregisteret: NO 993 606 650 MVA.

